

David Kolář: Temporalsätze mit Konjunktionen *bis, bevor, ehe*. ÚGS FF UK Praha, 2014, 75 stran + CD.

Posudek bakalářské práce

Předkládaná bakalářská práce se věnuje užitečnému tématu, které je vzhledem k užívání slovesných časů relevantní zvláště při kontrastování směrem z češtiny do němčiny. Užívání slovesných časů ve vedlejších větách časových uvozených spojkami *bis, bevor* a *ehe* je proměnlivé a činí potíže nejenom nerodilým mluvčím němčiny s češtinou jako prvním jazykem.

Práce je členěna na teoretickou a empirickou část (autorem pojmenovanou jako „praktickou“), v níž jsou na několika vhodných příkladech problematizována tvrzení z rozebíraných gramatik. Autor z nich přitom vyzdvihuje – s odkazem na němčinu jako cizí jazyk – gramatiku od G. Helbiga a J. Buschi, vůči níž ostatní mluvnické stavy do kontrastu. O autorově výběru a analýze kodexů svědčí pozitivně fakt, že rozebírá nejen díla německých gramatiků, ale také dvě mluvnické vystavěné speciálně na kontrastivní česko-německé bázi (Povejšil a Štícha). Tento téměř padesátistránkový teoretický přehled je však proporčně velmi rozsáhlý (představuje dvě třetiny celé práce) a empirická část na něj navazuje jen částečně. Autor se v empirické části totiž rozhodl pro samostatnou analýzu jen některých dílčích jevů, čímž sám učinil rozsáhlé pasáže teoretického přehledu poněkud nadbytečnými. V kontextu standardního rozsahu bakalářských prací se tak ukazuje, že autor mohl např. 30 stran teoretických pasáží dále nevyužitých ušetřit a zůstat v teorii jen u těch gramatických problémů, jimiž se empiricky samostatně a tvůrčím způsobem zabýval.

Teoretický přehled sestavený na bázi kodexů je kromě toho velmi abstraktní, jednotvárný a někdy až monotónní. Autor sice upozorňuje na rozdíly v gramatikách, ale také se na mnoha místech zbytečně opakuje. Je patrné, že zvolené třídící kritérium – jednotlivé mluvnické konkrétních autorů – nepředstavuje pro podání takového výkladu nejvhodnější východisko. Místo tohoto formálního kritéria mohl autor vhodněji vycházet z kritéria funkčního. Vodítkem mohla být konkrétní obsahová tvrzení vypovídající o funkcích, při jejichž shrnování by bylo bývalo možné na konkrétní gramatiky pouze odkazovat. Právě funkce mohly být podrobněji vyjasněny autorovými překlady nalezených dokladů (moje pozn. k autorovým výhradám na str. 35). Takto mohl autor např. použít za základ relativní časy (spojky *bis, bevor* a *ehe* vyjadřující následnost – *Nachzeitigkeit* a v návaznosti na to předčasnost – *Vorzeitigkeit*) a jim podřadit výpovědi jednotlivých gramatiků. Tím by se byl nežádoucím opakováním shodných tvrzení spolehlivě vyhnul a navíc text práce elegantním způsobem zkrátil a zefektivnil. S odkazem na Buschovu (1989) analýzu je přitom zřejmé, že

problematické je právě užívání zvolených spojek ve smyslu *předčasnosti*, když logicko-sémanticky tyto spojky vyvolávají očekávání *následnosti*. Zbytečná pozornost je věnována formálním terminologickým otázkám (např. označování spojek), které ruší efektivní čtení (a to i ve formě nedůležitých poznámek pod čarou – např. pozn. 86 na str. 43, komentáře na str. 56 dole a 57 nahoře). Upustit mohl autor dále od zcela neproblematických tvrzení, která jsou kodifikována jednotně a empiricky prokazatelná bez jakýchkoli obtíží.

V empirické části autor nikde neuvádí, jakým způsobem přesně analyzovaná data vyhledával. Zmiňuje sice jako jeden ze zdrojů mannheimský korpus DeReKo, ale způsob zacházení s ním není ani naznačen, natož aby byl pečlivě popsán tak, aby čtenář mohl vyhledávání dat alespoň nějak ověřit. Kromě toho nejsou data v práci prezentovaná opatřena standardním bibliografickým odkazem, což nesevřdčí o autorových návycích v práci s daty na konci bakalářského studia právě pozitivně.

Autorovo hledání relevantních příkladů však své plody ve věci samé přineslo, to v žádném případě nelze práci upírat. Je zřejmé, že v tomto ohledu prokázal velkou míru trpělivosti, pečlivého kritického čtení a promyšlení, a proto si na tomto místě rozhodně zaslouží uznání. To platí rovněž pro zaplňování mezer v popisech slovesných časů užívaných v souvětích s předčasným *bevor* a *ehe*. Autorovi se jednak podařilo empiricky prokázat, že konstelace exemplifikované souvětím *jednání ztroskotala, ještě dříve než začala* (resp. *mohla začít*) se vztahují nejen na minulost, nýbrž i přítomnost/budoucnost (tj. *jednání ztroskotají, ještě dříve než začnou* resp. *budou moci začít*); jednak sesbíral autor důkazy pro to, že u konstelací vztažených k minulosti se v němčině neuvádí pouze kombinace préterita ve větě hlavní a plusquamperfekta ve větě vedlejší (*Die Verhandlungen scheiterten, noch bevor sie angefangen hatten*), nýbrž i další minulé časy. V této souvislosti tak působí poněkud nápadně autorova dosti striktní interpretace kodexů jako jakýchsi přísných pravidel či norem. Přesnější by autorovy interpretace příkladů mohly být i v tom, že v důsledku uskutečnění děje ve větě hlavní (*jednání ztroskotala*) je děj věty vedlejší (*ještě dříve než začala*) pouze *prezentován* jako nerealizovaný, a nikoli tedy že se takříkajíc fakticky neudá/l – jeho relevantnost je jen významně snížena, děj však sám o sobě uskutečněn být v některých případech může. To posiluje paradoxní povahu obsahu sdělení, protože za normální situace jistě *jednání nejprve začnou* a až následně *ztroskotají* (resp. mohou ztroskotat). V této souvislosti by u obhajoby zasloužil rozsáhlejší komentář příklad 82 ze str. 59 – je opravdu možné dovodit předčasnost děje věty vedlejší v příkladu *Ein anarchisches Interregnum wird entstehen, bevor eine wirksame Aufsicht über das Gebiet errichtet werden kann?*

Obsahově měl být lépe popsán vztah (částečné) synonymie mezi *bis* na straně jedné a *bevor*, *ehe* na straně druhé. Kdy přesně se jedná o synonyma, kdy nikoli?

Mezerovitý zůstal výklad těch způsobů užití všech tří zkoumaných spojek ve větách časových s doplňkovým kondicionálním významem (v češtině *dokud ne...*). Co v těchto případech platí pro spojku *bis* v sepětí s negací, co pro spojky *bevor/ehe*? Jakou roli přesně hraje negace, jakou roli pořadí věty vedlejší a hlavní?

Na str. 42 autor kritizuje hodnocení příkladů 61a a 61b podané v Dudenovi – k jakému závěru přesně autor sám u těchto příkladů dochází? K jakému u příkladu 65? Jde o předčasnost nebo následnost vedlejší věty vůči větě hlavní? Jak je to u příkladu 68?

Z jazykového hlediska je práce napsána celkem srozumitelnou němčinou. Systematicky jsou však nápadné četné nedostatky zejména v používání členů, které autor pravidelně opomíjí. To je velká škoda. Podobně často se vyskytují nedostatky ve skloňování adjektiv v přívlastcích.

Stylisticky je nápadná mimořádná míra abstraktnosti, která je v teoretické části ozřejmována příklady spíše vzácně než pravidelně. Ačkoli jsou na určitých místech příklady nahromaděny a standardně pročíslvány, zpětné odkazy jdoucí napříč prací i přes několik desítek stran nejsou navzdory dohledatelnosti vždy pohodlné – z obsahových důvodů by mohly být věcné souvislosti čtenáři připomínány o něco praktičtěji. Jako zcela nevhodné se jeví ty pasáže, v nichž autor – při porušování maximy relevance – komentuje např. u modálních sloves druh modality, ačkoli sleduje obsahově problém slovesných časů (např. pasáž na str. 17 dole a poznámka č. 29 s navazujícím odstavcem na str. 18 nahoře, pozn. pod čarou č. 36, ale i jinde). Typograficky se v textu práce pravidelně objevují nadbytečné mezery mezi slovy a vynechávaná mezera po dvojtečkách či tečkách.

Při celkovém hodnocení práce tak na jednu stranu nelze nevidět autorovo úsilí při sběru dat, jeho vytrvalost a velmi užitečné zaplnění mezer v kodifikaci, které je v některých ohledech opravdu dosti zásadní (zvláště předčasné *bevor* ve vztahu k budoucnosti a přítomnosti). Je proto na druhou stranu škoda, že desítky stran teoretického přehledu, na který v empirické části nenavazuje, autor nevynechal, protože tyto pasáže nakonec hodnotu jeho výzkumu spíše rozřezávají, než aby přispěly k jeho zaostřenosti a sevřenosti. Přínos autorova výzkumu je dále bohužel snižován „řemeslnými“ a jazykovými nedostatky. Proto navrhuji jako hodnocení práce výsledek *dobře* či *velmi dobře* v závislosti na průběhu obhajoby.

V Praze dne 4. ledna 2015

Vít Dovalil, Ph.D.